

FELSEFE ÖĞRETİMİ SORUNLARI VE YENİ YAKLAŞIMLAR

Ömer Kızıltan
Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
okiziltan@cu.edu.tr

Özet

İnsanlarda küçük yaşlardan itibaren merak etme, sorgulama isteği bulunmasına rağmen alınan eğitimle bu isteğin azaldığı dikkat çekicidir. Bu isteği canlı tutarak bilgiyi seven, bilgi ile insan arasında bağ kurabilen ve yaşamında kazandığı bilgileri uygulayabilen bireylerin yetişmesinde felsefe dersi önemli bir işleve sahiptir. Ancak bu işlevi yerine getirmek için geleneksel öğretim yöntemlerinin ön planda olduğu felsefe dersi yerine öğrenciyi merkeze alarak bilgiyi üretirken aynı zamanda kullandıran öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Böylece insanın eğitilmesinde önemli konuma sahip felsefe dersine ilgi canlı kalarak sorgulayan, araştıran ve bilgiyi üreten insan modelini ortaya çıkarabilmek mümkün hale gelecektir.

Bu çalışmayla felsefe dersiyle ilk kez karşılaşacak öğrencilerin soyut konuların ele alınmasında genel olarak yaşadığı problemler yapılan çalışmalar doğrultusunda belirtilerek bu problemlerin çözümünde felsefe öğretiminde yeni sayılabilecek üç önemli yaklaşımdan bahsedilecektir. Bunlar felsefe öğretiminde edebi metinlerden yararlanma, analogi yöntemi ve drama yöntemidir. Bu yönüyle genel olarak felsefe eğitimine ve özel olarak da felsefe öğretimine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Felsefe eğitimi, felsefe öğretimi, felsefe öğretimi sorunları, felsefe öğretiminde yeni yaklaşımlar.

PROBLEMS OF TEACHING PHILOSOPHY AND NEW APPROACHES

Abstract

From a young age in human, in spite of there is request to be curious, having inquiry desire; there is point to reducing desire after taken study. This request keeping alive the knowledge that love, establish a link between human with the knowledge and educating individuals who apply to their life gained information in this point philosophy class has a important function. However, in order to fulfill this function, the philosophy classes at the forefront instead of the traditional teaching methods, while taking student centered producing the knowledge at the same time let student use that knowledge that this kind teaching methods should be extended. Thus, an important location in the education of human life staying alive by being interested in philosophy class; who is questioning, researching and producing information will make it possible to reveal the human model.

In this paper problem of addressing abstract issue of philosophy lesson students that will meet for the first time in general, in line with studies indicating where problems can be considered in three important new approach to the teaching of philosophy to solve these problems are mentioned. These technics are literary texts to benefit from the teaching of philosophy, analogy technic and drama technic. In this respect, in general intended to contribute to the philosophy of education and in particular intended to teaching philosophy.

Key Words: Education of philosophy, teaching philosophy, problems of teaching philosophy, new approaches of teaching philosophy.

GİRİŞ

Felsefe hemen hemen her konu üzerinde sonsuz merakın sonucunda sürekli bir arama faaliyetidir. Yunanca kökenli bir kelime olarak önce Arapçaya oradan da dilimize geçerek bilgelik sevgisi anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Kale, 1994). Genel olarak felsefe bilgi, varlık, değer çerçevesi içerisinde her türden konu ve kavram üzerinde çözümlenmeler yaparak insanın bu evrene ve kendi yönelik her türlü bilgisini genişletmeyi amaç edinir (Ergün ve Yapıcı, 2007). Ayrıca bilginin sonsuz yapısında dolaşırken farklılıkların farkına vardırıarak mevcut problemler üzerinde analiz, sentez, tümevarım, tündengelim gibi çeşitli akıl yürütmelerle kendine özgü bir dünya görüşünün kazanılmasına yardımcı olmaktadır. Felsefe aracılığıyla gerçekleşen bu süreçte temel aracın düşünce olduğu söylenebilir (Kale, 1994).

Toplumsal anlamda teoride ve uygulamada ilerlemek felsefenin sağladığı özgür ortam neticesinde gerçekleşir (Ergün ve Yapıcı, 2007). Bu özgür ortamda bilimi bile bir nesne olarak ele alıp onun üzerinden ve yeri geldiğinde ondan faydalanarak yeni bilgiler felsefenin yardımıyla üretilir. Felsefenin özgür bir düşünme yetisi olarak sunulmasında gerekli zemini sağlamak ancak eğitimle mümkün hale gelebilir (Kale, 1994).

Eğitim ile felsefe, yetiştirilecek insanın eğitilmesinde önemli birer ortak olarak çalışıp insanın bilgiyi sevmesi ve bilgiyi severken de bilginin sorumluluğunu alarak bilgiyi tüketilecek bir nesne olarak görmekten kurtarmaktadır (İyi, 2011). Özellikle günümüzde bilginin değişimi sürecini artmasıyla bilginin tüketimi çok hızlı bir şekilde gerçekleşmeye başlamış ve bilginin sadece tüketilecek bir 'şey' olarak görülmesi artış göstermiştir. Bilginin öneminin ait olduğu şekilde ait olduğu yere konulmasında felsefe önemli bir konuma sahiptir.

Eğitim ile felsefe yaşamdan ne istediğinin belirlenmesi için amaç oluşturma, farklı durumlar arası ilişkileri kurabilme, çeşitli düşünceler üzerine yorum yapabilme, daha önceki görüşlere bağlanmadan kendi bakış açılarıyla bireysel bir tavır takınabilme konusunda yardımcı olur. Yorum, çıkarım, analiz, sentez gibi bilişsel becerilere katkı sağlamanın yanında duyuşsal yönden de felsefe eğitim sistemimizin önemli bir parçasıdır.

İnsanlar arası ilişkilerde hoş görülü olma, aşırılıklara kaçmadan orta yolu bulma ve günümüz yönetim anlayışına paralel olarak insan haklarına saygılı, eşitlikçi, özgürlükçü, çok sesli, demokrasi bilinci gelişmiş bireylerin yetiştirilmesinde felsefe dersinin katkıları oldukça fazladır (Akdağ, 2011).

Bilişsel ve duyuşsal özelliklerin geliştirilmesine yönelik bazı özelliklerin kazandırılmasında felsefe eğitime büyük bir görev düşmektedir. Kale (1994)'ye göre felsefe eğitiminin temel amaçlardan biri problemleri fark edebilen bilinçli bireyler yetiştirmektir. Ancak bu yönüyle hem bilişsel hem de duyuşsal yönleri gelişmiş çevresindeki sorunlara duyarlı, gerektiğinde uygun çözümler üretebilen, üzerine düşen sorumluluğu yerine getiren, toplumsal sorumluluğunun farkında bireysellikleri gelişmiş yurttaşlar yetiştirilebilir.

Felsefe eğitiminin insanın eğitilmesinde önemi oldukça fazla olmasına rağmen ülkemizde felsefe dersleri kuramsal bilgiler yığını olarak ele alınmakta ve ezberlenerek geçirilebilecek bir ders olarak görülmektedir. Bu da öğrencilerin düşünmesini oldukça sınırlandırmakta ve yaşam ile düşünce arasındaki ilişkiyi öğrencilerin kurmasını engellemektedir (Kefeli, 2011). Ayrıca felsefenin sadece tarihsel süreçte filozofların görüşlerinin bilinmesi olarak gösterilmesi, günlük yaşamdaki konu, olay ve durumlarla bağlantılandırılmadan monotonlaştırılması bu dersi günlük yaşamda bir işlevi olmayan bir ders görünümüne sokmaktadır (Ergün ve Yapıcı, 2007).

Felsefe eğitiminde ulaşılması gereken amaçlar ve bu amaçların gerçekleşmesine yönelik öğretim faaliyetlerinin artmasına rağmen istenilen nitelikte bağımsız ve sistematik düşünebilen, sorgulayabilen, konulara çok yönlü bakabilen, tartışma kültürü gelişmiş bireyler yetiştirilememesi bu alanda bazı yeni arayışlara bizleri yönlendirmelidir (Günay, 2011b). Son olarak yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenlenen eğitim programları bilginin ezberlenmesinden daha ziyade bilgilerin temelden kurularak daha sonraki öğrenmelerle bütünleştirilip bireyin öğrenmede merkez olarak görülmesi ve öğretmenin de bilgiye ulaşmada öğrenciye rehberlik etmesi amaç edinilmiştir. Böylece öğrencilerin konuların öğretimi sürecinde aktif olarak katılmalarının sağlandığı, öğrencilerin araştırma yapip sorguladıkları, problem çözme becerilerini kullanabilecekleri, yeni çözüm ve

yaklaşımları üretilip, uygulayabildikleri ve birbirleriyle tartışabilecekleri bir ortamın sağlanarak daha etkili bir eğitim hedeflenmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2009).

Yapılandırmacı yaklaşıma dayalı olarak yeni bir eğitim anlayışına teoride geçilse de öğretmenlerin yapılandırmacı anlayışa yönelik öğretim yöntemlerini kullanma konusunda yetersiz kaldıkları bilinmektedir. Ayrıca yakın tarihe kadar alınan öğrenci ve öğretmen görüşlerinde felsefe öğretiminde düz anlatım yönteminin kullanımının oldukça yaygın olduğu saptanmış olup öğrencilerin bu şekliyle felsefe dersinin soyut ve güncellikten uzak olduğunu düşündükleri belirlenmiştir (Yılmaz, Cihan ve Şahin, 2005; Ergün ve Yapıcı, 2007; Dombaycı, 2008).

Bu çalışmayla felsefe öğretimi konusunda yapılan çalışmalar ve saptanan sorunlar belirtilerek bu sorunların çözümü için yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak öğrencinin aktif olarak eğitim-öğretim sürecinde yer aldığı üç öğretim tekniği ele alınacaktır. Bunlar felsefe öğretiminde edebi metinlerden yararlanma, analogi tekniği ve drama tekniğidir. Bu şekilde felsefe öğretimini sadece ders kitaplarında kalmadan yaşamın içinde yer alması sağlanarak bilgi ve beceriler daha sağlam temellere oturtularak bilgiyi seven, araştıran, tartışmalara katılan genç nesiller yetiştirilebilir (Günay, 2011b). Toplumsal bağlamda felsefi düşüncenin bir ihtiyaç olarak hissedilmesi bu şekilde sağlanarak felsefe eğitimi ve öğretiminin daha somut hale getirilerek kalıcı bilgiler elde etme daha etkili düşünebilen nesiller yetiştirilebilecektir (Kale, 1994).

Felsefe öğretiminde yeni yaklaşımların neler olduğuna geçmeden önce mevcut çalışmalarla felsefe öğretiminin sorunlarının neler olduğuna değinilerek başlanmalıdır.

Felsefe Öğretimi Sorunları

Felsefe dersinin genel amaçlarıyla şekillendirilen kazandırılmak istenen temel becerilerin öğrencilere tam anlamıyla kazandırılmamasında önemli olan iki etkenden söz edilebilir. Öncelikle üniversitelerin lisans kısımlarına yerleştirilmek için uygulanan sınavda bölümler arası farklılıktan kaynaklı farklı puanlama sistemi öğrencilerin bu derse karşı olan ilgilerini azaltmaktadır (Akdağ, 2002). Öğrenciler açısından puan getirmeyen bir ders olarak felsefe dersinin görülmesi bu dersin dikkate alınmasında önemli bir sorun teşkil etmektedir. Dombaycı (2008)'nin yaptığı çalışmanın sonucunda farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrencilerin felsefe eğitimine yönelik algı ve tutumlarının farklılaşması bu bulguyu desteklemektedir. Bir diğer etken ise genel olarak sosyal-kültürel-ekonomik faktör olarak ele alınabilir (Akdağ, 2002). Bu koşulların bir araya gelerek toplumda felsefe ile uğraşan kişilerin meslek ediniminden kaynaklı yaşadığı sıkıntılar ve çok fazla gelir getiren, statüsü yüksek bir meslek olmaması felsefe dersine olumsuz bir bakışın oluşmasına sebep olabileceği söylenebilir. Ayrıca felsefeyle uğraşan kişilerin dini, siyasi yönden çeşitli şekillerde etiketlendiği ülkemizde bu derse yönelik yerleşmiş önyargılar da felsefe dersine olan olumsuz tutuma sebep olarak gösterilebilir (Kefeli, 2011).

Felsefe eğitiminde ortaya çıkan problemleri en aza indirgeyebilmek için öncelikle bu dersin öğretimini yönelik sorunların giderilmesi gerekmektedir. Özellikle felsefe dersinin öğretiminde bir önceki programa (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1993) yönelik hazırlanan etkinlikler, hedef ve davranışların kazandırılmasında yetersizdir. Ayrıca bu etkinlikler detaylı olarak belirtilmediği için hem öğretmen hem de öğrenciler açısından dersin planlı ve verimli işlemesi gerçekleştirilememektedir (Dombaycı, 2002).

Öğrenci görüşlerine göre felsefe dersi öğretiminde öğretmenler en çok anlatım yöntemi ($X=2.77$), soru-cevap yöntemi ($X=2.37$) ve tartışma yöntemini ($X=2.28$) kullanmaktadır. Öğretmenlere göre ise en çok kullanılan yöntem soru-cevap ($X=2.90$) yöntemidir. Daha sonra anlatım yöntemi ($X=2.65$) ve tartışma yöntemi ($X=2.60$) en çok kullanılan ikinci ve üçüncü öğretim yöntemidir. Ayrıca öğrencilerin görüşleri incelendiğinde kullanılan yöntemler arasında drama yöntemi ve benzetişim yöntemleri son sıralarda yer almaktadır. Fakat öğretmenlerden alınan görüşlere göre drama yöntemi yine son sıralarda yer almasına rağmen benzetişim yönteminin üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu sonuçlar öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında paralellik olmasına rağmen bazı önemli farklılıkların olduğunu da göstermektedir (Yılmaz ve diğ., 2005).

Ortaöğretimde felsefe dersinin öğretiminin değerlendirilmesine yönelik yapılan bir başka çalışmada alınan öğrenci görüşlerinde felsefe öğretiminde öğretmenler en çok anlatım yöntemi (%=45) kullanılmaktadır. Daha

sonra anlatım yöntemini soru-cevap yöntemi (%=27) ve yazdırma yöntemi (%=12) izlemektedir (Dombaycı, 2008).

Öğretmenlerin felsefe dersi öğretiminde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşlerinde öğrenci görüşlerine paralel olarak ilk iki sıra anlatım yöntemi (%=68) ve soru-cevap yöntemi (%=16)'dir. Üçüncü sırada öğretmenler öğrencilerin belirttiği yazdırma yöntemine karşın tartışma yöntemini (%=6) kullandıklarını belirtmektedirler (Dombaycı, 2008).

Öğretmen adaylarının felsefe dersine yönelik görüşlerinin belirlendiği çalışmada felsefe öğretimine yönelik sorunlardan bazıları: Felsefe dersinin konularının çok soyut olduğu (%95), konuların güncel yaşama göre olmadığı (%92), öğretmenler öğrenci seviyesine uygun anlatamadığı (%80), ezbere yönelik bir ders yapıldığı (%77), çoğunlukla kişilerin görüşleri üzerinden dersin işlendiği (%76) ve derslerin çok monoton işlendiği (%73) olarak belirtilmiştir (Ergün ve Yapıcı, 2007).

Genel olarak öğretmen ve öğrenci görüşlerinde olduğu gibi felsefe dersinin işlenişinde anlatım yöntemi kullanılarak salt bilgiler öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. Felsefe dersinde ele alınan soyut konuların öğrencilerin algılamasında zorlanmasına karşı olarak yaşamın içinde karşılaşılan problemlerle ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Günlük yaşamdaki konularla içi içe olan birey düşünme yetisini kullanmanın inceliklerini öğrenerek öğrenmenin merkezinde sorunlara kendi bakış açısıyla çözümler üretebilen, bilgiyi kullanabilen, düşünmeye ve araştırmaya istekli bir şekilde felsefe dersinin kazandırmak istediği genel amaçları kazanmış olur. Böylelikle felsefe öğretimindeki ezbere dayalı, öğrenciyi pasif duruma getiren, konuları çok soyut olduğu, yaşamla ilişkisi kurulamayan, yaratıcılığın ve sorgulamanın desteklenmediği bir eğitim anlayışından sıyrılmış olunur (Kefeli, 2011).

Bilişsel alana yönelik zihinsel yapıların geliştirilmesinin yanı sıra öğrencilerin derse karşı ilgisini artıracak duyuşsal alana yönelik etkinlikler felsefe eğitimi açısından önemlidir (Beydoğan, Cihan ve Taşdemir, 2006). Ancak 1993 programında yer alan hedeflerde bilişsel alanın dışında duyuşsal ve psikomotor alana yönelik herhangi bir hedef ve davranış belirlenmediği gibi bu hedef ve davranışları gerçekleştirecek etkinlikler de bulunmamaktadır (Dombaycı, 2002). Felsefe dersini alan öğrencilerin bu derse karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlayacak duyuşsal alana yönelik kazanımları kapsayacak etkinlikler oluşturulmalıdır. Çünkü olumlu tutum geliştirmede bir derse yönelik oluşan önyargılar öğrenmeye en büyük engeldir. Öğrencileri aalayamadığı bir dersi sevemediği gibi sevemediği bir dersi de anlamamaktadırlar. Buna en büyük örnek matematik dersine karşı olan anlayamama önyargısıdır (Kefeli, 2011). Ayrıca her şeyin birer obje olarak görüldüğü günümüz toplumlarında kendi özüne yönelik farkındalığı yitirmiş insan doğal olarak felsefeden de uzaklaşmaya başlamaktadır. Yaşam içerisinde felsefe ile ilgili yerleşmiş ön yargılar da bu durumu hızlandırdığı söylenebilir (Kefeli, 2011).

Tekrar felsefe dersinin eğitim sistemimiz içindeki gerekli işlevleri yerine getirebilmesi için yapılabilecek ilk şey, önemi daha önceden bilinen öğretim yöntemlerinin felsefe dersinde kullanmanın önceliğini ve gerekliliği vurgulamaktır.

Felsefe Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar

Felsefe dersi gençlerimizin düşünüp konuşması, fikirler üzerine tartışması ve bazı kararlar alması, farklı görüşlere saygılı olma ve demokratik bireyler yetiştirilmesi açısından önemli bir derstir. Ayrıca bu dersin öğretiminde seçilen içerik öğeleri kadar yöntem seçimi ve bu yöntemi uygulayacak etkinliklerin düzenlenmesi de oldukça önem arz etmektedir (Yılmaz ve diğ., 2005). İçeriğin ne kadar zamanda nasıl aktarılacağını planlamak dersin daha verimli ve motive edici şekilde sürmesini sağlamaktadır. Planlama kısmını oluştururken en önemli unsulardan bir tanesi öğretim etkinlikleridir. Öğretim etkinliklerini kullanmadaki temel amaç öğrencilerin daha çok duyu organına hitap ederek onların duyuşsal ve düşünsel gelişimlerini en üst seviyeye taşımaktır. Böylece dersin amacına yönelik öğrencilere kazandırılmak istenen bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler öğretim etkinlikleri ile felsefe dersi daha zengin hale getirilebilir.

Bu tür etkinliklerle bireysel ve grup çalışmalarından da faydalanarak öğrencilerin amaç belirleme, karar verme, problem çözme, bilgileri organize etme ve iletişim gibi becerilerin gelişimi de sağlanabilir (Özden, 2010).

Felsefe öğretiminde yaşanan toplumdaki ve dünyanın sorunlarından uzak bir şekilde ele alınan öğretim yöntemleri günümüz eğitim anlayışlarıyla uyumsuzdur. İnsanı ilgilendiren demokrasi, adalet, iyilik, güzellik vb. kavramlar ele alınırken güncel yaşamdan uzak kalınarak sadece kavramsal bazda ele alındığında öğrenciler için sıkıcı ve gereksiz bilgi halinde düşünülebilir. Bu süreçte sanat, edebiyat, bilim, yaşanan toplum ve dünyaya yönelik gelişmelerden haberdar olunarak felsefenin yaşam, kültür ve insan arasındaki bağının kurulması gerekmektedir. Buna yönelik felsefe dersini gerçekleştirecek öğretim yöntem ve tekniklerin de farkında olmak ayrı bir önem taşımaktadır (Beydoğan ve diğ., 2006). Kullanılacak öğretim teknikleriyle ders içeriğine ve kapsamına uygun olarak öğrencileri daha aktif hale getirerek felsefe problemleri üzerinde düşünebilen ve olaylara bağımsız bakabilen bireyler yetiştirmek amaçlanır (Yılmaz ve diğ., 2005). Gerekirse de felsefe öğretimine yönelik birden fazla öğretim yöntemi bir arada kullanılabilir (Beydoğan ve diğ., 2006). Kısaca felsefe öğretiminde bilgilerin anlamlı hale gelmesinde temel koşul, öğrenciler için ders kitaplarında sıkışık kalan sıkıcı konular yerine yaşamla iç içe bir felsefe dersi işleyerek bilgiyi seven öğrendiklerini yaşamda kullanabilen üretken bireyler yetiştirebilmektir (Günay, 2011b). Bu şekilde mevcut bilgileri üzerine yeni bilgiler konularak sosyal kültürel yargı ve değerlerle sağlamlaştırılmış kalıcı bilgiler elde edilir (Özden, 2010).

Birçok dersin öğretiminde kullanılan ancak felsefe öğretiminde tam olarak uygulamaya dönüştürülemeyen edebi metinlerden yararlanma, analogi ve drama teknikleri özellikle felsefe dersi açısından ele alınmalıdır.

Edebi Metinlerden Yararlanma

Edebiyat eserleri, tiyatro eserleri, denemeler, şiirler vb. aracılığıyla bireysel ve toplumsal beğeniler, çatışmalar, hoşnutsuzluklar birlikte ele alınarak insana dair unsurlar etkili bir şekilde işlenebilmektedir. Böylece edebi metinler aracılığıyla birey; kendini ve çevresini tanıyarak yaşamını anlamlandıran bilgilere ulaşır ve düşüncelerini edebi metinlerden yararlanarak ifade eder.

Düşüncelerin ifade edilmesinde kullanılan ilk örnekler mitoloji ve trajedilerden yararlanılmıştır. Ancak bugünkü anlamda varlık ve arke problemlerine dayalı felsefi düşüncenin ortaya konulmasında şiirden de yararlanıldığı göze çarpmaktadır. Özellikle ilk çağ filozofları doğaya yönelik görüşlerini ortaya koymada Parmenides, Empedokles, Anaksimandros ve Anaksimenes 'Doğa Üzerine' bir felsefi şiir yazarak o dönemin en önemli problemlerinden biri olan varlığa yönelmişlerdir ve evrenin oluşumuna yönelik düşüncelerini şiiri bir araç olarak kullanarak aktarmışlardır (Öktem, 2010). Daha sonra denemeler aracılığıyla kişisel gözlem ve yaşantılardan yola çıkılıp yalnızlık, arkadaşlık, ahlak, eğitim vb. konulara yönelik düşünceler ortaya konulmuştur. Özellikle Montaigne, Bacon, gibi isimler yol gösterici bir şekilde ortaya koydukları düşüncelerinde denemelerden yararlanmışlardır (Şahbaz, 2008).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde deneme, eleştirel yönü ağır basan yaşamla iç içe olan güncel problemlerin ele alındığı düşüncenin iletilmesinde oldukça önemli bir araç konuma gelmiştir (Şahbaz, 2008,195). Özellikle İspanya'dan Miguel De Unamuno, J. Ortega y Gasset; İtalya'dan Benedetto Croce; Rusya'dan Lev N. Tolstoy; Almanya'dan T. Mann, R. M. Rilke vb. kişiler edebiyat ve felsefeyi iç içe alan eserler ortaya koymuştur (Şahbaz, 2008).

XX. yüzyıla doğru ise, felsefi roman türünün ortaya çıkışıyla, A. Camus, J. P. Sartre gibi yazarlar eserleriyle deneme türüne çağdaş bir içerik kazandırarak felsefi problemleri bu eserleri içerisinde işleyerek düşüncelerini okuyucuyu daha çok etkileyerek belirtmişlerdir (Öktem, 2010).

Felsefe yöntemi gereği ele aldığı konuları derinlemesine inceleyerek mantıksal akıl yürütmelerle bilgi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu da felsefede biçimden daha çok içeriğin önemli olmasına sebep olmaktadır. Edebi eserler ise duygu ve düşüncelerin aktarılmasına ve zenginleştirilmesine aracılık ederek gerçek yaşama bağlanan ama gerçek yaşamın bire bir aynısı olma zorunluluğu olmadığı gibi toplumların sosyo-kültürel özelliklerini yansıtan ifadeler olarak açıklanabilir (Gündoğan, 2006; Öktem, 2010). Bu yönüyle felsefe bilgi verme ve akıl yürütmeyi ön planda tuttuğu için içeriğin özenle işlendiği soyut bir alan iken edebi metinler ise biçimsel yönü ağır basan sanatın bir alt dalıdır. Edebi metinlerde biçimsel kaygının önüne içeriğin geçtiği takdirde o eser edebi metin olmaktan çıkabilmektedir. Aynı zamanda felsefi problemlere değinmeyip biçimi ön planda olan eserlerde felsefi eser olamamaktadır (Öktem, 2010).

Felsefenin kendini daha iyi ifade edebilmesi ve soyut konular olan insan varoluşu, hiçliği, özgürlüğü; adalet, erdem, iyi, güzel, mutluluk vb. kavramların açıklanması; varolmanın anlamı, saçmalığı, zorunluluğu vb. konuların tartışılması ve bir sonuca ulaşabilmesi için edebi metinlerden yararlanması mümkündür. Çünkü bu gibi konuların felsefenin soyut ve yoğun diliyle anlaşılır kılınması oldukça zordur (Gündoğan, 2006). Böylelikle felsefe gibi elle tutulur ve gözle görülür şekilde somutluğu olmayan bir alana somutluk kazandırılmış olur (Günay, 2011a). Edebi metinler aracılığıyla felsefe dersinin somutlaştırılması öğrencinin anlama, yorumlama, analiz ve sentez yapma, bağ kurma vb. bilişsel becerilerin geliştirilmesinin yanı sıra dersi eğlenceli hale getirip derse olumlu bir tutum geliştirmede de önemli bir rol oynayabilir. Bu bilişsel ve duyuşsal becerilerin geliştirilmesini amaçlayan bir eğitim programında dersin öğretimine yönelik uygun edebi metinler seçilmesi gerekmektedir (İyi, 2011).

Direk (2008) lise çağındaki gençlere felsefeyi öğretmenin en iyi yolu olarak sadece geçmişteki felsefe ekollerini öğretmek olmadığını, aynı zamanda yaşadıkları dünyayla iç içe olan sanat yapıtlarından yararlanılması gerektiğini vurgulayarak felsefe öğretimi ve felsefe sevgisinin kazandırılmasında edebi metinlerin önemi üzerinde durmuştur. Böylece felsefe öğretiminde hangi sanat yapıtı olursa olsun uygun olarak seçilmiş kaynaklardan yararlanılması gerekmektedir. Uygun olarak seçilmiş birinci el kaynaklar ile öğrencinin gerçek bir problem üzerinde çalışmasına fırsat verilerek bilgiyi üretme sürecine aktif olarak katılması sağlanmalıdır (Özden, 2010). Öğrencilerin seviyelerine göre seçilen uygun öykü, roman, tiyatro eseri, mitler vb. çeşitli metinler duyguları da düşüncenin içine dahil ederek felsefe dersinin işlenmesinde daha işlevsel hale getirecektir. Öktem (2010: 16)'in ifadesi ile; 'Edebiyat, yoğun duyguların somut bir anlatım aracı olarak, felsefeye hizmet etmekte; felsefenin, soyut ve kuru kavramsal diliyle anlatılamayan bazı duygulanımlara tercüman olmaktadır. Böylelikle artık, edebiyat, sadece estetik bir heyecan uyandırmakla kalmayıp, belli bir felsefi düşünceyi de iletmektedir.'

Analoji

Analoji (benzetişim) tekniği çocuklarda kavramların oluşumunda, yeni kavramların öğrenilmesi veya kavram yanlışlarının düzeltilmesinde; benzer, basit olgularla bilinenden yola çıkarak bilinmeyen karmaşık konuların öğretilmesinde okulöncesi eğitiminde ve fen eğitiminde kullanılmasına rağmen bu teknik felsefe dersinin öğretiminde oldukça az kullanılmaktadır.

Genelde soyut konulardan oluşan felsefe ders içeriğinin öğrenciler tarafından anlamlandırılması oldukça güçtür. Bu yönüyle öğrencinin felsefe dersinin yapısından kaynaklı olarak soyut konular ve kavramlarla olan ilişkisini, yaşamdan yola çıkarak bilinen öğelerden hareketle akıl yürütmeler aracılığıyla öğrencilere buldurmak öğrenmenin daha etkili gerçekleşmesini sağlayacaktır (Kefeli, 2011).

Analojiler üç grupta ele alınıp bunlar basit analogiler, hikaye tarzında analogiler ve resimli analogilerdir. Felsefe dersinde basit analogiler, hikaye tarzında analogiler ve resimli analogilerden yararlanılabilir. Basit analogilerde bir şeyin doğrudan diğer bir şeye benzetilmesidir. Örneğin toplumun insan organizmasına benzetilmesi gibi, daha çok basit düzeydeki bilgiler için kullanılabilir. Hikaye tarzındaki analogilerde bir durumun çok iyi bilinen ya da dikkat çekici bir hikaye ile ilişkilendirilerek sunulmasıdır. Felsefe derslerinde öğrencilerin derse karşı ilgisini çekme açısından oldukça işlevseldir. Son olarak resimli analogilerde herhangi bir konunun ya da kavramın öğretiminde resimlerden yararlanmadır. Öğrencilerin zihinlerinde bilgiyi kalıcı hale getirme açısından oldukça işlevsel olduğu söylenebilir.

Analoji (benzetişim) tekniği ile problem çözme, tartışma vb. teknikler de beraberinde kullanılarak öğretimin daha etkili hale getirilmesi de sağlanabilir. Özellikle öğrenciler bilimsel düşünebilme, felsefi çıkarımda bulunabilme, açıklama yapabilme, neden ve sonuç ilişkisi kurabilme, sorunları saptaya bilme gibi bilişsel süreçleri aktif olarak kullanabilecekleri becerileri geliştirdiği gibi öğrencilere bilginin üretiminde aktif olarak yer aldığını göstererek kendilerine yönelik güveninin artışının sağlanması ve derse olan olumsuz tutumlarının azalmasında önemli bir işleve sahiptir (Kefeli, 2011).

Drama

Drama tekniği bir öykü, yaşantı, fikir, davranış veya herhangi bir soyut kavramı grup çalışması içerisinde tiyatroya özel uygulamalardan yararlanarak oyunsu süreçler şeklinde ifade etme olarak tanımlanabilmektedir (San, 1991). Bu süreçte eski bilişsel süreçlerden üzerine yeni yapılar inşa edilerek yeni bilgiler elde edilebilmektedir.

Drama tekniği içerisinde birçok farklı etkinliği barındırır. Bu etkinlikler; doğaçlamalar, rol oynamalar ve dramatik oyunlardan oluşmaktadır. Böylece insanın karşılaşabileceği veya kullanabileceği her türlü gerekli bilgi ve beceri yaşamın içinden durum, öykü vb. enstantanelerle sahnelenmiş olur. Bu da yaşanması, karşılaşılması güç olay ve durumların öğrencilerin zihinsel şemalarında yer edinmesini sağlayarak eğitimin desteklenmesinde önemli bir işleve sahip olmaktadır. Özellikle eğitici drama etkinlikleriyle bilginin uygulamaya dönüştürülmesi öğrenme sürecini olumlu yönde etkileyerek bilginin edinilmesi sürecinde daha aktif bireyler yetiştirilmesinde önemli katkılar sağlamaktadır (Henry, 2000).

Derslerde izleyici olarak öğretmenin anlattıklarını dinleyip not almak soyut konuların ele alınmasında öğrencileri oldukça sıkılmaktadır. Öğrencilerin bir izleyici olması yerine süreçte yerine alarak olaylara çok yönlü bakabilen, analizler yapıp yorum yapabilme becerisine sahip olan, eleştirel düşünebilen, kendi düşüncelerini ortaya koyarak kendi sentezini oluşturan bireyler yetiştirilmesinde drama tekniğinden yararlanılabilir. (San, 1991). Ayrıca dersin daha eğlenceli bir şekilde işlenmesi ve somutlaştırılması adına yaşama iç içe geçmiş ve her türlü düşünceye açık fikirlerin geliştirilmesinde drama tekniğinden faydalanmak mümkündür (Önder, 2010).

Felsefe eğitimindeki problemlerden bir tanesi olan düz anlatım tekniğinin çok yoğun kullanımından kaynaklı olarak motivasyonun azalması ve dersi dinleme isteğinin yok olmasıdır. Özellikle adalet, demokrasi, özgürlük, iyilik, güzellik vb. kavramlar yaşama iç içe olmasına rağmen sadece filozofların ne dediğine göre ele alındığında yaşamdan kopuk ezber temelli bir öğretim tarzı olarak çağdaş eğitim modelleriyle çalışmaktadır. Bu tarz bir öğretim tarzı yerine herhangi bir kavram veya problem üzerinden mevcut zıtlıkları birlikte ele alarak planlı ya da doğaçlama olarak canlandırılan bir durum örneği öğrencilerin derste daha etkin bir şekilde derse katılmasını ve dersi daha kalıcı bir şekilde öğrenmesini sağlayacaktır. Böylelikle öğrenci konuları sadece kağıt üzerinde görmeden bizzat yaşamın kendi içindeki halini görerek bilişsel yapısında daha iyi şekillendirerek kalıcı izli öğrenmeler gerçekleşecektir.

Eğitici drama uygulamasının sonunda gerçekleştirilecek olan tüm sınıfın katıldığı bir tartışma ortamıyla da grup etkileşimi sağlanarak sosyalleşme gerçekleşmiş olur. Bu sosyalleşme süreci içerisinde toplumsal sorunlara duyarlı ve katılımcı, karşıt fikirlere saygılı ve hoşgörülü, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen empati kurabilen sosyal ve duyuşsal anlamda bu ve benzeri becerilere sahip bağımsız bireylerin eğitiminde eğitici drama uygulamaları önemli bir yere sahiptir (Donelan & Cahill, 2002). Belirtilen bilişsel, sosyal ve duyuşsal becerilerin geliştirilmesi dışında bilginin kültürel çevreyle ilişkilendirilerek sunulması birey-toplum ilişkisinin daha sağlam kurulmasında da drama tekniğinin katkısı oldukça fazladır (Henry, 2000).

SONUÇ

Eğitimin karakteristik yapısı geçmişten günümüze kadar farklı yapılarla şekillenmiş ve ihtiyaç duyulan insan modeline göre de değişmeye devam etmektedir. Bu değişimin içerisinde felsefeye çok fazla görev düşmektedir. Yetiştirilecek insan modeline göre değişen eğitim felsefeleri, ulaşılmak istenen amaca göre nasıl bir yol izlememiz gerektiği konusunda eğitimcilere yardımcı olmaktadır.

Günümüz eğitim anlayışında düşünen, araştıran, üreten ve ürettiğini toplumun yararı için kullanan bireyler yetiştirmek temel amaç olmakta bu amacı gerçekleştirmek için ise felsefe dersine çok iş düşmektedir. Özellikle yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenlenen eğitim programlarıyla bu insan modelini gerçekleştirmeye çalışma çabaları son yıllarda göze çarpmaktadır. Eğitim programlarında gerçekleştirilmek amaçlar yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenlenmiş olsa da dersin amaçları gerçekleştirecek içeriğinin hangi yöntem ve tekniklerle öğrencilere nasıl sunulacağı da oldukça önemlidir. Ancak geçmişte ve maalesef günümüzde eğitimin hemen hemen bütün kademelerinde öğretmen merkezli ve sadece anlatım yöntemine dayalı bir öğretim anlayışı

hakimdir. Bu öğretim yönteminin yanı sıra felsefe derslerinde farklı öğretim yöntemlerinden de yararlanarak kavramsal analizlerin yanında yaşanan çevreye ve dünyaya yönelik geniş bir bakış açısı kazandırabilecek grup içi etkileşimin canlı olduğu ezberden uzak bir dersin işlenmesi gerekmektedir. Özellikle yapılan çalışmalar öğrencilerin felsefe dersini; filozofların görüşlerine odaklı, güncel yaşamdan uzak, soyut ve ezber gerektiren bir ders olarak düşündüğünü ve bu derse karşı olumsuz tutum geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Kitapların içinde hapsolan, yaşanmayan, günün sorunlarıyla ilgili olmayan bilgiler yerine; yaşamla iç içe günlük durumları kapsayan, daha somut ve güncel durumlarla ilişkilendirilmiş öğretim teknikleri kullanmak felsefe öğretimi açısından oldukça önem kazanmıştır.

Felsefe dersini olan ilgiyi artırıp daha etkili bir ders haline getirmek için öncelikle edebi metinlerden yararlanılabilir. Böylece felsefe dersi gibi soyut konuların bulunduğu ve içeriği daha çok düşünmeye dayalı olan bir dersi öğrencilerin zihinlerinde daha somut hale getirebilmek mümkün olabilmektedir. Ayrıca drama ve analogi tekniği kullanımıyla bilişsel düzeydeki becerilerin yanı sıra öğrencilerin duyuşsal düzeydeki becerilerine hitap ederek felsefe dersine olan ilgi artırılabilir. Bunun yanı sıra iletişim becerileri, empati yeteneği, düşüncelerini ifade etme, özgüven kazanma gibi özelliklerin öğrencilere kazandırılmasında oldukça etkili bir işleve sahiptir. Etkili bir şekilde planlanan bir felsefe dersiyle geleneksel öğretim yöntemlerinin getirdiği ezberden kaynaklı unutmalar ve derse karşı olumsuz tutum geliştirme gibi sorunların azalabileceği çeşitli çalışmalar aracılığıyla ortaya konulmuştur. Gelecek nesillerimizi daha özgür, özgüveni yüksek, sorgulayan ve araştıran bireyler haline getirmek için felsefe dersinin amaçlarını en uygun şekilde gerçekleştirmek ve felsefe dersinin hak ettiği önemi tekrar kazandırmak adına felsefe öğretimine yönelik çalışma sayısı da artırılmalıdır.

Not: Bu çalışma 07-09 Kasım 2012 tarihlerinde Antalya'da 16 Ülkenin katılımıyla düzenlenen "World Conference on Educational and Instructional Studies - WCEIS-2012"da sözlü bildiri olarak kabul edilmiştir.

KAYNAKÇA

Akdağ, B. (2002). Ortaöğretimdeki Felsefe Derslerinin Etkililiğinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 11-28.

Akdağ, B. (2011). *Bülent Akdağ'la Eğitime Felsefeyle Bakmak*. Ankara: Sobil Yayıncılık.

Beydoğan, H. Ö., Cihan, M., ve Taşdemir, A. (2006). Lise Felsefe Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 7 (2), 17-37.

Direk, N. (2008). *Küçük Prens Üzerine Düşünmek* (4. Baskı). İstanbul: Pan Yayınları.

Direk, N. (2011). Neden Çocuklar İçin Felsefe. *Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi*, 8(14), 231-235.

Dombaycı, M. A. (2002). *Ortaöğretimde Öğretim İlke, Yöntem ve Teknikler Açısından Felsefe Öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Dombaycı, M. A. (2008). *Türkiye'de Ortaöğretimde Felsefe Öğretiminin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Donelan, K. & Cahill, H. (2002). Drama and Learning. *Melbourne Studies in Education*, 43 (2), 1-4.

Ergün, M. ve Yapıcı, M. (2007). *Öğretmen Adaylarının Felsefe Dersine İlişkin Görüşleri*. 20.09.2012 tarihinde <http://myapici.blogspot.com/2007/12/retmen-adaylarinin-felsefe-dersine.html> adresinden alınmıştır.

Günay, M. (2011a). Felsefe Eğitiminde Edebiyatın Yeri. *Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi*, Yıl: 8 (14), 215-223.

Günay, M. (2011b). Felsefe Eğitimi ve Öğretimi Üzerine. *Felsefe'nin Aynasında Siyaset, Özel Bölüm: İlk ve Orta Öğretimde Felsefe, Özne Dergisi*, 8 (15), 163-167.

Gündoğan, A. O. (2006). Edebiyat ile Felsefe İlişkisi Üzerine. *Özne Felsefe Sanat Seçkisi*, 6. Kitap, Bahar.

Henry, M. (2000). Drama's Ways of Learning, Research in Drama Education. *The Journal of Applied Theatre and Performance*, 5(1), 45-62.

İyi, S. (2011). Çocuklar İçin Felsefe Eğitiminde Edebi Eserlerin Yeri. *Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi*, 8(14), 211-214.

Kefeli, İ. (2011). Felsefe Öğretiminde Yeni Bir Model Arayışı: Ayşe Teyze'nin Çantası. *Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi*, 8(14), 199-210.

Kale, N. (1994). Felsefe Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Yayınları Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 113-120.
MEB, (1993). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Felsefe Dersi Programı (11. Sınıf), Ankara.

MEB, (2009). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programı, Ankara.

Öktem, Ü. (2010). Felsefe-Edebiyat Etkileşimi: Felsefi Roman. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 50 (1), 1-17.

Önder, A. (2010). *Yaşayarak Öğrenmek İçin Eğitici Drama Kuramsal Temellerle Uygulama Teknikleri ve Örnekleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özden, Y. (2010). *Öğrenme ve Öğretme* (10.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

San, İ. (1996). Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem Ve Yaratıcı Bireyi Yetiştiren Bir Disiplin: Eğitsel Yaratıcı Drama. *Yeni Türkiye Dergisi Eğitim Özel Sayısı*, 2 (7), 148-160.

Şahbaz, N. K. (2008). Çocuk Edebiyatında İhmal Edilmiş Bir Edebi Tür: Deneme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (15), 189–203.

Yılmaz, Z., Cihan, M., ve Şahin, Ç. (2005). Felsefe Öğretmenlerinin Öğretim Yöntemlerini Kullanma Düzeylerinin Öğretmen Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 199-213.